

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO**

STROKOVNA SREČANJA V RAZLIČNIH KMETIJSKIH PANOGAH - ZOOTEHNIKA

PAŠA ŽIVALI NA OBMOČJU POJAVLJANJA VELIKIH ZVERI

Avtor: Anton Zavodnik, univ. dipl. inž. agr. specialist za travništvo, pašništvo

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Za vsebino je odgovorna Kmetijsko
gozdarska zbornica Slovenije.

Organ upravljanja, določen za
izvajanje Programa razvoja podeželja
2014-2020 je Ministrstvo za
kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Leto 2022

Kazalo vsebine:

1. SPLOŠNI DEL O POJAVLJANJU VELIKIH ZVERI
2. PRAVNE PODLAGE VEROVANJA VELIKIH ZVERI
3. POMEN PAŠE ZA OKOLJE
4. OBVEZNOSTI REJCEV – PRIMERNI NAČINI VAROVANJA DOMAČIH ŽIVALI
5. MOŽNOSTI ZA POVRNITEV ŠKODE
6. PREIZKUŠENI NAČINI VAROVANJA DOMAČIH ŽIVALI
7. VAROVANJE Z VISOKIMI ELEKTROMREŽAMI - KOPOP
8. VAROVANJE Z VEČŽIČNO ELEKTROOGRAJO
9. VAROVANJE S PASTIRSKIMI PSI - KOPOP
10. VAROVANJE S PASTIRJEM – KOPOP
11. LITERATURA

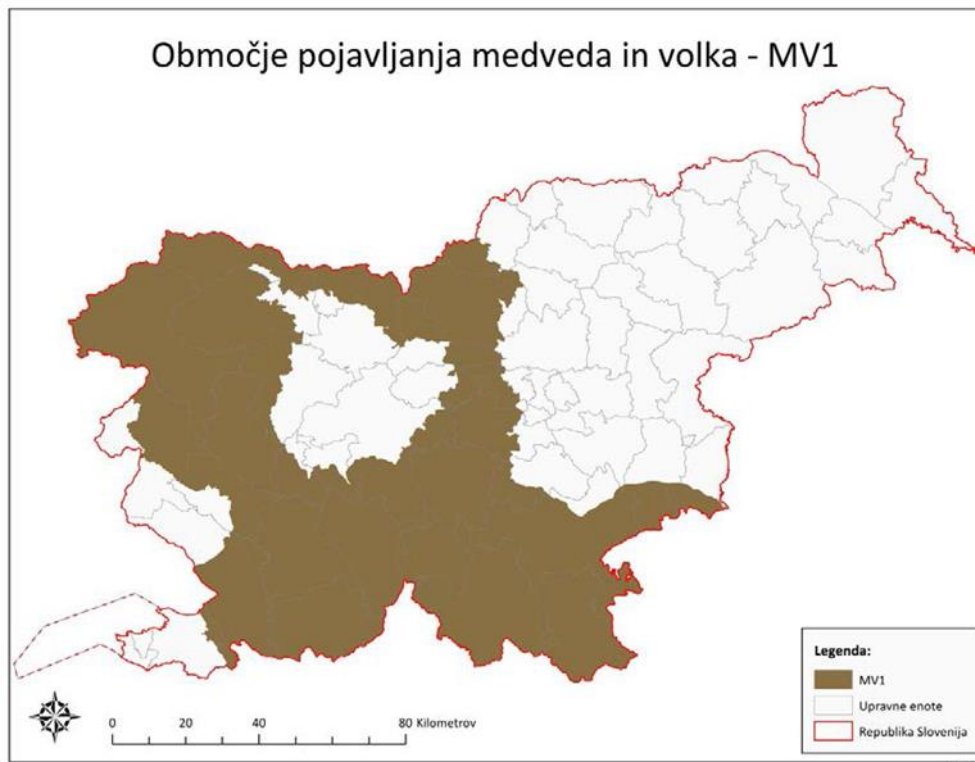
Slika 1: volk (Vir : splet)

Slika 2: medved (Vir : splet)

1. SPLOŠNI DEL O POJAVLJANJU VELIKIH ZVERI

Najpomembnejše zveri, ki vplivajo na kmetijsko pridelavo sta volk in medved. V zgodovini so bila različna obdobja pojavljanja teh vrst in tako se je razvijalo tudi sobivanje z njimi. Sedaj je velik porast teh živali, zato je sobivanje oteženo in neprilagojeno. Ker Slovenijo povečini pokriva gozd imajo zveri veliko možnosti za razvoj in se na tem delu Slovenije pojavljajo intenzivneje.

Slika 3: območje pojavljanja volka in medveda. Vir: splet-GERK

2. PRAVNE PODLAGE VEROVANJA VELIKIH ZVERI

Pravne podlage, ki opredeljujejo varstvo zavarovanih prostoživečih živalskih vrst oz. možnost poseganja v upravljanje izhajajo iz pristopa Slovenije k Bernski konvenciji in Konvenciji o biološki raznovrstnosti. Na nivoju nacionalne zakonodaje pa je sprejet : Zakon o ohranjanju narave, 81. člen (Ur.l.RS. 96/04) in Uredba o zavarovanih prostoživečih živalskih vrstah (Ur.l. RS 46/49). Zakonodaja določa, da se odvzem lahko izvede na podlagi predpisa pod strogo določenimi pogoji, na podlagi strokovnega mnenja ZGS in mnenja ZRSVN. Ta predpis je Pravilnik o odvzemu vrst rjavega medveda in volka iz narave. Zadnja leta pa se uveljavlja tudi sodno varstvo, ki tem pravicam daje prednost pred drugimi pravicami.

3. POMEN PAŠE ZA OKOLJE

Paša je najbolj naraven način reje živali in ima pri nas že dolgotrajno tradicijo. Potrebno je to obliko reje živali ohranjati. S potrebnimi prilagoditvami varovanja pa moramo poskrbeti, da se bodo domače živali počutile varno in ne bodo pod stresom od nevarnosti, ki ji potencialno grozi. Pašo potrebujemo na območjih, ki so najbolj izpostavljena, saj se tam kmetijska zemljišča najhitreje zaraščajo. Ohranjanje kulturne krajine s pašo je na določenih površinah, kjer je strojna obdelava otežena edina smiselna pot. Na ta način se omejuje zaraščanje, ki je na teh območjih preobsežno. S storilnosto pašnih živali, pa ostajajo tla rodovitna. Hkrati je raba ekstenzivna, tako da je na teh območjih močno večja biodiverziteta, kot na zaraščenih površinah. Premnogi suhi travniki z raznovrstno rastlinsko združbo ob primerno obremenitvi pašnika, lahko na daljši rok obstanejo le s pašno rejo. Na ta način je primerno vodena paša trajnostna rešitev za ohranjanje habitatov določenih rastlin in hkrati pomemben dejavnik ekosistemskih storitev. Travinje ima velik pomen za zmanjševanje izpustov v okolje. Vezava ogljikovega dioksida iz ozračja v smislu fotosinteze na travniku, ki je celo leto ozelenjen, je pomemben doprinos k zmanjševanju klimatskih sprememb. Nenazadnje dobrobit živali ki se pasejo, se kaže v zdravju in dobrem počutju živali. Velik del omenjenih območij ima velike omejitve za intenzivno kmetovanje in je živinoreja način pridelave hrane in povečevanje prehranske varnosti. Vsi ti argumenti nas prepričujejo, da je vložen napor za sobivanje domačih živali na pašniku in zveri v gozdu smiseln.

Slika 4: drobnica na paši (A. Zavodnik)

Slika 5: govedo na paši (A. Zavodnik)

4. OBVEZNOSTI REJCEV – PRIMERNI NAČINI VAROVANJA DOMAČIH ŽIVALI

Izhodišče je da vsak rejec sam poskrbi za varovanje pred zaščitenimi zvermi tako, da ravna kot dober gospodar. To pomeni da na svoje stroške izvaja ukrepe in postavlja sisteme, ki običajno varujejo domače živali. Ti postopki so opisani v Pravilniku o primernih načinih varovanja premoženja in vrstah ukrepov za preprečevanje nadaljnje škode na premoženju. Pravilnik o primernih načinih varovanja navaja, da je ustrezno varovanje z elektroograjo s 5-7 žicami, ali farmsko pletivo z ojačitvijo, ali odvrčanje s pastirskim psom. Ali pa elektroograja z več kot eno žico, prilagojena vrsti živali, ki se varuje in vrsti živali, pred katero se varuje.

<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2005-01-3297?sop=2005-01-3297>

Družba ta dejstva sprejema in je poleg odgovornosti za škodo, ki jo zavarovane živali povzročajo, poleg odškodnin sprejela nekaj spodbud v okviru KOPOP, kot pomoč kmetom pri varovanju živali pred napadi zveri.

Brez varovanja domačih živali pač ne gre, saj če ne oviramo zveri se pač prehranjujejo po lažji poti – na pašniku. Reja domačih živali na pašniku, ko je bilo zveri zelo malo je bila enostavna. Kmetje so postavljali enostavne žične elektroograje, ki so učinkovite za zadrževanje domačih živali na pašniku. Ob spremembi, ko so se zveri namnožile in posegajo po živalih na pašniku, pa kmetijske ograje ne zadostujejo več. Spremembi se je možno prilagoditi, kar pa terja sredstva in čas kmetov. Varovanje domačih živali na paši načrtujemo in prilagajamo glede na vrsto živali, ki se pasejo in glede na naravne okoliščine, ki so na pašniku. Največ preizkušanj je bilo opravljenih pri paši drobnice, ki so tudi najbolj izpostavljene.

Možnih načinov varovanja je več in kmetje naj bi se odločili za metodo, ki je za njih najprimernejša. Najboljši učinki varovanja so nočno zapiranje živali, kjer je to le mogoče.

Najboljši so trdno zgrajeni hlevi, sledijo fizično trdne nočne ograde in tudi ograde z dobro urejeno elektro mrežo so se izkazale za učinkovite. Kjer so pašne površine razdrobljene in oddaljene, nam največkrat ostane samo še varovanje z elektromrežami. Če niso take mreže dovolj visoke – cca. 160 cm, pod močno napetostjo elektro-pastirja in postavljene v dovolj velikem krogu na planem, se učinkovitost močno zmanjša.

Torej je ta metoda primerna za zmerno velike črede ob možnosti delovne sile, ki bo skrbela za postavljanje in prestavljanje teh elektromrež.

Pomembna je natančnost in vztrajnost varovanja, saj se živali hitro učijo in prilagajajo. Ograja mora biti dobro opazna. Živali se morajo z ograjo seznaniti, kar kasneje predstavlja strah pred prehodi. Električna napetost mora biti prisotna ves čas, ko ograja stoji. Napetost mora biti dovolj močna npr. nad 5000 V, da je bolečina dovolj velika. Uporabimo temu primerne pašne aparate z dovolj veliko močjo.

5. MOŽNOSTI ZA POVRNITEV ŠKODE

Če pa se napadi še ponavljajo je rejec upravičen do povrnitve škode. Pomebno je da škodni dogodek za nastalo škodo prijavimo v roku 3 dni na Zavod za gozdove Slovenije. Kraj škodnega dogodka pa zavarujemo, da je ugotavljanje pri ogledu najkasneje po dveh dneh nesporno. V primeru upravičenega zahtevka, se sporazumno dogovori odškodnina skladno z Lestvico za ocenjevanje škod in pa dodatno pri ostalih materialnih škodah do zneska 450 EUR. Zahtevek se posreduje na MOP.

Določitev odškodnine na podlagi vloge

V primeru, da se oškodovanec in pooblaščenec ZGS ne sporazumeta o višini odškodnine, lahko oškodovanec na Agencijo RS za okolje posreduje odškodninski zahtevek z vlogo.

Oškodovanec mora Vlogo dodatno obrazložiti. Pri tem zlasti navede, zakaj zahteva višjo odškodnino od tiste, ki je določena v Lestvici, oziroma navede druge razloge, zakaj s pooblaščenim osebo ni mogel doseči sporazuma. Vlogi priloži ustrezna dokazila (ocene izvedencev, strokovna mnenja ipd.).

Z vlogo na ARSO, pa lahko oškodovanec pridobi sredstva za dodatno opremo za dodatno varovanje. Vsi obrazci in zahtevki so na spletni strani : <https://www.gov.si/zbirke/storitve/odskodnina-za-skodo-na-premozenju-zaradi-zavarovane-vrste-zivali-rjavi-medved-volk/>

Ali :

<https://www.varna-pasa.si/zelim-zascititi-premozenje/>

Vlogo za sofinanciranje lahko oddajo fizične ali pravne osebe (oškodovanci), ki so jim velike zveri povzročili škodo na premoženju in so na primeren način kot dober gospodar naredili vse potrebno, da obvarujejo svoje premoženje pred nastankom škode.

Oškodovanec izpolni obrazec vloge in v njem opiše škodo, ki mu je bila povzročena, ter na seznamu navede opremo, ki jo bo nabavil v okviru sofinanciranja.

Oškodovanec pridobi predračun za opremo, ki jo je navedel v vlogi. Oprema mora ustrezati tehničnim specifikacijam, ki so zapisane v vlogi, izvedba ukrepov pa mora ustrezati zgoraj navedenemu opisu značilnosti varovanja.

Oškodovanec pošlje izpolnjen obrazec vloge in predračune za opremo na naslov Agencija RS za okolje, Vojkova 1b, 1000 Ljubljana.

ARSO preveri upravičenost oškodovanca do sofinanciranja ter na podlagi prejete vloge, v kolikor so izpolnjeni pogoji, pripravi tripartitno pogodbo o sofinanciranju izvedbe ukrepov za preprečevanje nadaljnje škode, med oškodovancem, Zavodom za gozdove Slovenije in ARSO.

Po sklenitvi pogodbe oškodovanec izvede ukrep (nabavi in postavi opremo) v rokih, ki so navedeni v pogodbi.

Ko oškodovanec izvede ukrep, o tem obvesti pristojno območno enoto Zavoda za gozdove. Uslužbenec ZGS nato izvede pregled ukrepa in pripravi zapisnik.

Po opravljenem ogledu ZGS oškodovanec pošlje na ARSO zahtevek za izplačilo ukrepa, ki mu priloži kopijo računa za nabavljeno opremo.

Posredovanje zahtevka za izplačilo skupaj z zapisnikom in računom na ARSO je pogoj za izplačilo sofinanciranega deleža za nakup opreme.

6. PREIZKUŠENI NAČINI VAROVANJA DOMAČIH ŽIVALI

Učinkovita elektroograja je le s pravilno izvedeno ozemljitvijo. Ozemljitev izvedemo kjer so globoka, vlažna tla z 1 do 3 pocinkanimi cevmi dolžine do 2 m. Na suhih in kamnitih tleh pa uporabimo pocinkan valjanec v dolžini nad 12 m. Povezava med kovinskimi deli v tleh in aparatom naj bo izvedena terno tudi s pocinkano izolirano žico večjega premera. Varovanje proti streli je lahko vezano na isto ozemljitev le, če je ta res dobro izvedena. Kjer želimo uporabiti že postavljene večžične elektroograje, ki se raztezajo na velikih površinah in so črede živali velikoštevilne, je dodajanje treh pastirskih psov najboljša rešitev. Somo elektro žice niso učinkovite, ker so za varovanje naših živali običajno dvožične do višine 90 cm. V obdobju ko ni paše take ograje niso pod napetostjo, tako se zveri navadijo, da se jih ne boljijo. Da bi bile učinkovite za varovanje pred zvermi, bi morale biti dovolj goste in visoke 160 cm, ter vse sezono pod napetostjo, da se zveri ne navadijo na žico v času, ko v njej ni napetosti. Če pozimi take ograje niso pod napetostjo, jih je potrebno podreti.

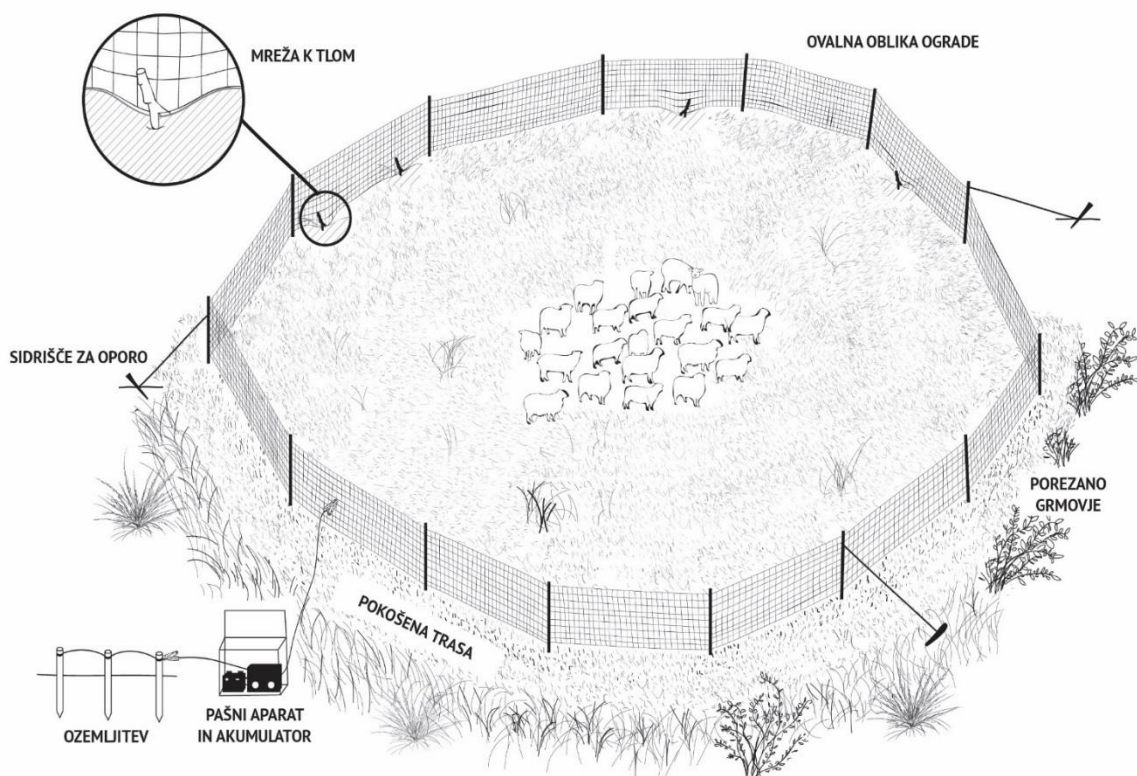

Slika 6: Pravilno izvedena ozemljitev s tesnimi kontakti(A. Zavodnik)

7. VAROVANJE Z VISOKIMI ELEKTROMREŽAMI – KOPOP

Ukrepi KOPOP in operacije znotraj omogočajo sofinanciranje opreme za varovanje-KRA_OGRM: Varovanje črede z visokimi premičnimi varovalnimi elektromrežami.

Oprema za varovanje s pomočjo visokih elektromrež je ob pravilni postavitvi relativno učinkovita. Višina elektromreže naj bo višja, do 160 cm. Pomebno je da je ovalno postavljena, da se lahko živali znotraj ob strahu pred napadom, krožno umikajo na drugo stran. Ostri koti predstavljajo oviro in lahko naše živali mrežo podrejo. Dobro je da je obod dovolj velik, da je umik učinkovit, hkrati pa zaradi upornosti in s tem učinkovitosti aparata, ki naj povsod dosega vsaj 5000 V, priporočamo dolžino med 300 in 500 m. Mrežo postavimo na pokošeno traso in poskrbimo, da je tudi na neravninah pritisnjena k tlem. Ker ima mreža upornost pri vetru, jo je potrebno na več mestih sidrati. Ni primerno, da je v bližini postavitve grmovje ali gozd, ki predstavlja zverem zavetje in možnost opazovanja, ki lahko privede do neljube odločitve. Nočno elektromrežo pogosto premeščamo, da se travna ruša čim manj poškoduje in zgazi. Take nočne ograde postavljamo na primernih mestih, da lahko živali vsako noč premaknemo v to ogrado.

Slika 7: Pravilna izvedba postavitve nočne varovalne elektromreže. Vir: ZGS

8. VAROVANJE Z VEČŽIČNO ELEKTROOGRAJO

Za varovanje stacionarnih čebelnjakov se sofinancira nakup opreme za varovanje s pomočjo večžične elektroograde. Večžične elektroograde se uporabljajo tudi pri varovanju goveda in pri velikih površinah. Ograja naj bo visoka 145 do 160 cm, 6 žic razporejenih s spodnjo zgostitvijo. Napetost mora biti stalno prisotna, pozimi pa lahko žice položimo na tla in napetost izključimo. Žice potekajo na višinah razmaka 15-15-15-20-25-30 cm. Žice morajo biti močno napete, zato potrebujemo dovolj gosto postavljene kole z izolatorji. Debelina žice naj bo vsaj 1,5 mm. Kjer je ozemljitev slaba uporabimo 2 ali še 4 žice za ozemljitev. Zaradi rasti pod ograjo kosimo, da preprečimo izgube. S koli se prilagajamo reliefu zemljišča, tako da žice tečejo enakomerno vzporedno z zemljiščem.

Slika 8: dovolj goste žice, privezane na pravilen način(A. Zavodnik)

9. VAROVANJE S PASTIRSKIMI PSI – KOPOP

Ukrepi KOPOP in znotraj operacije pomagajo kmetom pri izvedbi: KRA_VARPP: Varovanje črede s pastirskimi psi.

Za učinkovitost varovanja s psi, je potrebno da so prisotni trije psi. Psi morajo biti stalno prisotni pri čredi, tudi pozimi. Na ta način navežejo pravi stik in se počutijo, kot del kardela. Vsekakor pa je pomembna začetna vzgoja. Primerno vzgojeni pastirski psi so delovni psi in morajo biti stiki z ljudmi omejeni. Psi naj se prosto gibljejo znotraj elektroograj, ki tudi pse omejujejo, da ostanejo na pašniku. Delo s psi je specifično in zahteva od rejca primerno usposobljenost.

10. VAROVANJE S PASTIRJEM - KOPOP

Tudi to je ukrep KOPOP in znotraj operacija : KRA_VARPA: Varovanje črede ob prisotnosti pastirja.

Pastir mora biti cel dan prisoten pri čredi, ponoči pa mora čredo zapirati v hlev. To je najbolj učinkovit način, saj prisotnost človeka omogoča takojšno reakcijo. Žal pa ta ukrep zahteva čas pastirja in je zato finančno težko sprejemljiv. V praksi so preizkusi z varovanjem, ki ga opravljajo prostovoljci na planinah, kjer je izvedljivost ostalih ukrepov močno otežena.

Vse operacije in podpore, so navedene v brošuri : Varovanje drobnice pred velikimi zvermi.

https://www.program-podezelja.si/images/Varovanje-zivali-pred_zvermi03082016.pdf

11. LITERATURA

Vidrih M in T (2011). Elektroograje –učinkovito varovanje pašnih živali pred napadi volkov. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta

Priimek, začetnice imena. (leto). Naslov. Pridobljeno s <http://www.xxxxxxx>